

Økologisk økonomi

– nødvendig og radikalt
brudd med dagens system

Mantraet i dagens pengesystem er økonomisk vekst. Dét kan Jordas umulig understøtte i det evige. Samtidig øker ulikhettene mellom klodens fattige og rike. I Norge planlegger vi å fortsette veksten ved å pumpe opp mer olje. Vi har intervjuet tre personer som har nye ideer til økonomiske modeller, som kan skape nødvendige endringer og utsikter til en grønnere framtid.

AV ANDREAS AUBERT

Forfatter og filosof Christian Egge hevder at en økonomi hvor mennesker og natur ivaretas, vil kreve et radikalt brudd med dagens vekst-orienterte system. Han har skrevet boka *Levende Økonomi*, der han intervjuer tolv fagpersoner fra fire kontinenter, om hvordan framtidas økonomiske system kan se ut. Mange av disse er allerede engasjert i initiativer hvor idealene etterleves i praksis. Såkalt økologisk økonomi vektlegges i boka.

– Vi kan slutte å bruke begrepet alternativt. I framtida kommer vi til å måtte ha en annen økonomi. Det som kanskje kalles alternativer i dag, må bli mainstream snart, sier Egge.

ØKOLOGISK DRIFT OG SYNLIG EIERSKAP

Hovedtrekkene ved en bærekraftig økonomi for framtida hevder han å ha sett praktisert ved det såkalte BALLE-nettverket (Business Alliance for Local Living Economies) i USA og Canada. De består av 80 delnettverk og har 30.000 bedrifter tilknyttet seg. Egge går punktvis gjennom hovedtrekkene:

• Styrkning av lokalsamfunnene

– Lokal produksjon, lokal forbruk, lokal handel. Den enorme globale handelen med lange transportstrekninger vil reduseres vesentlig. Den nye økonomien vil sentreres rundt lokalsamfunn som er selvforsynte så langt det lar seg gjøre, som samtidig er forbundet i et nettverk av lokalsamfunn verden over. Heller enn at vi har noen få, enorme, multinasjonale selskaper som jobber globalt og nærmest styrer verden – ettersom de styrer og overstyrer politikere og regjeringer.

• Nye eierstrukturer

– Sammenslåing av eierskap og ansvar er sentralt i en økologisk økonomi. I BALLE-nettverket satser de på private bedrifter som er lokalt basert med synlig eierskap. En «BALLE-bedrift» har sitt hovedkontor i området der den virker, og man kan møte eieren/eierne. Arbeidsforholdene i alle ledd er transparente. Det kan være familiebedrifter, arbeiderkooperativer etc. I de store aksjesel-

kapene er det ofte anonymt eierskap, eierne sitter f. eks i Hong Kong og har store interesser i Brasil, så lenge de synes det er gunstig. Da er det lett å føle mindre ansvar. Begrepet LTD i betegnelsen for aksjeselskaper betyr begrenset ansvar. Har du eierskap i et firma som gjør veldig mye dårlig, risikerer du bare å tape din innskutte kapital. Du har ikke ansvar for å rette opp skadene bedriften forårsaker.

• Økologisk drift

– Det gjelder både jordbruk og andre produksjonsformer. Å snakke om 15 % økologisk jordbruk i Norge er helt latterlig. Det bør sattes på 100 % økologisk jordbruk, og 100 % økologisk livsform i det hele tatt, så langt det er mulig.

• Redusert finansiell sektor

– En ny og bærekraftig økonomi vil ha en redusert finansiell sektor. Den finansielle sektoren må igjen bli en tjener for økonomisk virksomhet som er forankret i reelle verdier

FRIHET OG ØKONOMI

Christian Egge (bildet til venstre), født 1956 i Bergen, har utgitt to bøker på Flux Forlag. «Frihetens vilkår – samtaler om verdier i det flerkulturelle samfunn» fra 2007 består av intervjuer med 16 personer, bl.a. erkebisop Desmond Tutu. Boka omtaler temaet frihet versus determinisme gjennom kulturelle, religiøse/spirituelle og vitenskapelige perspektiver. Den drøfter også spørsmålet om det finnes allmennmenneskelige moralske lover – eller om alt er kulturelt bestemt / konstruksjoner.

I boka «Levende Økonomi» tar han opp hvordan vårt økonomiske system fungerer, og alternativer til dette. Igjen er menneskets frihet et utgangspunkt for boka og tilnærmingen til emnet.

Egge er magister i filosofi fra universitetet i Stockholm, og utdannet waldorflærer med drama og resitasjon som spesialitet.

som bygninger, varer, reelle tjenester etc. I dag er finansøkonomien en stor abstrakt boble, hvor noen få tjener enormt mye penger på spekulasjon i penger og papirer – «finansielle instrumenter». Det er patologisk og har utviklet seg enormt siden 1970. Et alternativ til dagens finans-sektor vil være at mennesker i lokalsamfunnene går sammen om å investere i konstruktive, bærekraftige virksomheter, gjennom små «community banks» eller finansinstitusjoner som arbeider for realøkonomien og ikke for en spekulasjonsøkonomi.

• Grønne byggemetoder

– Byggesektoren må gjøres grønn, f.eks. ved bruk av passivhus. I Norge er det lover på at man skal produsere dette inn i framtida. Jeg vil påpeke at såkalte aktivhus kanskje er enda bedre i et langsigkt perspektiv og fortjener oppmerksomhet.

• Små og mellomstore bedrifter

– I BALLE-nettverket vektes små og mellomstore bedrifter, slik at man ikke mister den menneskelige kontakten. Man beholder kontrollen og oversikten over virksomheten. Det er mulig vi trenger enkelte kjempestore bedrifter, ved produksjon av fly og lignende. Men i BALLE-nettverket sier de at også slike prosjekter kan betjenes av et mangfold bedrifter i samarbeid, slik man gjør i de såkalte Mondragon-kooperativene i Spania. Der er det mange små bedrifter som går sammen om store prosjekter.

• Fri medier, kunst og kultur

– En ny økonomi vil man være opptatt av media og at mediene er frie. Man vil også være opptatt av lokal kunst og kultur, og sunne lokalsamfunn som står sammen i et globalt nettverk.

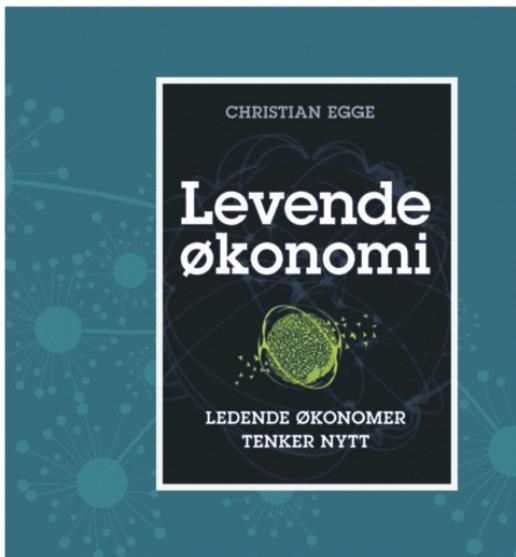
LIVSFRIENDTLIG RENTESYSTEM

– *Du har intervjuet den tyske forfatteren og aktivisten Margrit Kennedy. Hun sier nærmest at vi må avskaffe rentesystemet hvis en bærekraftig samfunnsutvikling skal være mulig. Hvorfor?*

– Pengesystemet vårt er bygget på gield. Bankene skaper penger ved å gi deg et skyldbrev. Når du låner penger, må du betale renter, og også renter på rentene. Du betaler da tilbake veldig mye mer enn du lånte i utgangspunktet. Det betyr at du får en eksponentiell vekst i det økonomiske systemet, som krever vekst i produksjon og forbruk. Det vil f.eks. si at ved en årlig forbruksvekst på 10 prosent, vil forbruket fordobles på 7 år. Etter ytterligere 7 år, vil man ha en firedobling i forhold til utgangspunktet. Dette kan ikke foregå til evig tid, og er veldig skadelig, i hvert fall i vår rike del av verden. Kennedy mener det er fullt mulig å avvikle rentesystemet. Og at alle skulle tjene på det, med unntak av de aller rikeste, som uansett vil ha nok penger for resten av livet.

– *I islamsk økonomi er det forbudt å ta renter?*

– Ja. Prinsippet er at en investor, f.eks en bank eller et individ, går inn som partner i en bedrift eller et prosjekt. Da må investoren ta

risiko og dele ikke bare overskudd, men også tap, i motsetning til i det vestlige systemet, hvor investoren ikke risikerer å tape mer enn det innskutte beløpet. Dette synes jeg virker som en veldig sunn form for økonomi. Kanskje kunne dette være et område for samarbeid, hvor muslimer og den vestlige verden kunne komme nærmere hverandre, sier Egge.

Bare 10% av Tysklands befolkning har så mye kapital at de tjener på rentesystemet – det samme gjelder i Norge, ifølge Margrit Kennedy. 80 % taper på det. De resterende 10 % av befolkningen verken tjener eller taper på systemet. Hver dag overfører 80% av den tyske befolkningen 1 milliard Euro til de 10% rikeste, som en konsekvens av rentesystemet, hevder hun.

– Dette leser man ikke om i avisene, ikke en gang på økonomidisidene. Ikke en gang sosialister tar opp dette som tema. Det er rart at ikke folk på venstresiden interesserer seg for nye økonomiske modeller. Man klarer ikke å tenke nye tanker. Vi er så vant med renter og renters rente, sier Egge, og legger til at vi ikke bare betaler renter på banklån, vi betaler renter på alle produkter vi kjøper, ettersom mange produkter er skapt i bedrifter som har tatt lån for å kunne gjøre dette.

– Kennedy hevder at ca. 50 % av kjøpesummen på et produkt egentlig er renter.

– Hvordan skal vi forholde oss til renter i en framtidig økonomi?

– Noen vil si at det kan være legitimt med en rente som dekker opp for inflasjon. Men andre, som Kennedy, sier at det er rentesystemet som skaper inflasjon. Det viktigste er at man må våge å være åpen for å tenke nye tanker. Det er ikke Gud eller en naturlov som

lonnsomt å reparere sykkelen.

– Det er mange som tenker på dette nå. De er opptatt av at man må beskrive ting som forurensing, og gjøre ting som ikke forurensing billigere, sier Egge.

POSTFORBRUKSSAMFUNN

– Du skriver i «Levende Økonomi» at naturen selv alltid tilstreber balanse og likevekt – ikke uhemmet vekst. Vekst utover et visst punkt, er sykt, og ikke noe mål?

– Mennesket vokser fram til det er ca. 20 år. Deretter vokser vi ikke mer, men vi utvikler oss. I den rike del av verden må vi finne andre kriterier på det gode liv enn vekst. Det finnes masse potensiale og utviklingsmuligheter som har med vår livskvalitet å gjøre, f. eks innenfor kultur, måten vi omgås på, kunst – alle menneskelige virksomheter som ikke krever vekst.

– Ville det oppleves som et offer å gi slipp på noe av vår materielle overflod?

– Sustainable Connections i nordvestre USA, i Washington State, Whatcom fylke, er et av nettverkene tilknyttet BALLE-nettverket. De hevder at tre av fem personer i Whatcom fylke nå tenker lokalt først, og de kaller det for et postforbruks-samfunn. De reduserer forbruket sitt og sitt økologiske fotavtrykk. Jeg har møtt disse menneskene. De er begeistrede, glade over det de driver

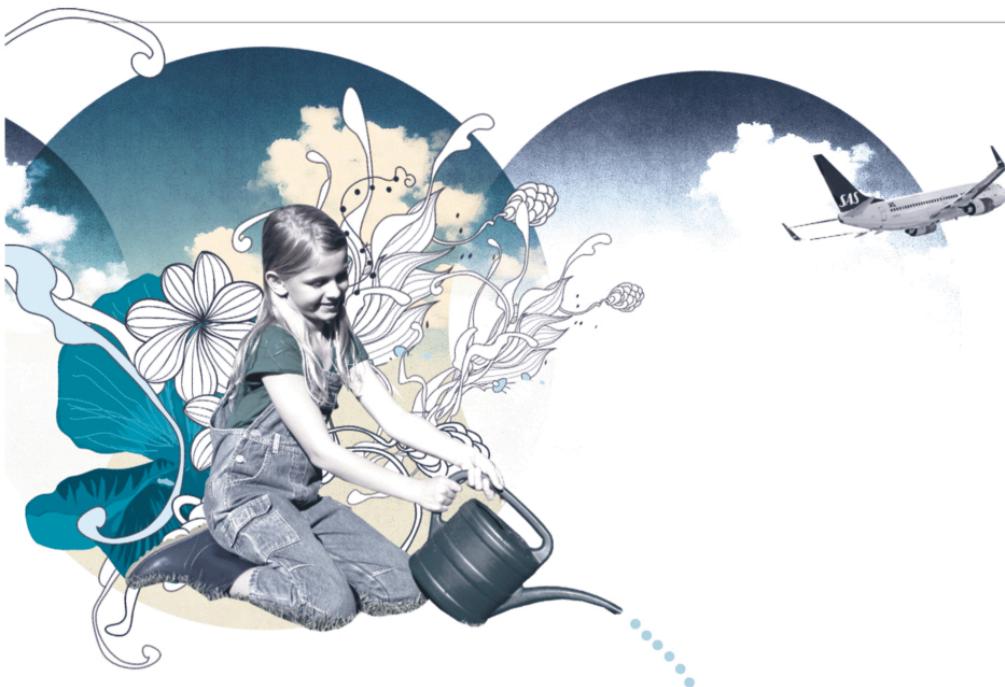
I den rike del av verden må vi finne andre kriterier på det gode liv enn vekst. Det finnes masse potensiale og utviklingsmuligheter som har med vår livskvalitet å gjøre.

– Christian Egge

skaper våre økonomiske systemer. Kanskje Margaret Thatcher og Ronald Reagan tror at det er slik, at det er evige lover og nå har vi funnet modellen. Men det er ikke tilfellet, og det finnes mange eksempler på andre måter å drive økonomi på.

Kennedy foreslår også å avskaffe inntektsskatt, og heller ha skatt på tjenester og produkter, ut ifra hvor mye de forurensar. Idagens system vil det ofte være mer lønnsomt å kjøpe ny sykkel enn å reparere den gamle. Med et nytt system vil det kunne være mer

med, og jeg fikk ikke noe inntrykk av at det er en stemning av typen «nå skal vi ofre oss, nå må vi redusere, det er trist» etc. Tvert i mot er disse folkene mer energiske og begeistret enn menneskene i mange rike storbedrifter. Man kan merke at deres idealer, som omsettes i praksis, gjør dem lykkelige. Det finnes andre kvaliteter ved livet som kan oppveie for vårt voldsomme konsum.

– *Kan vi ha en økologisk økonomi og likevel ha høy levestandard og et godt velferdssamfunn?*

– Jeg mistenker at ikke alt kan løses ved teknologiske nyvinninger. Jeg tror at vi må redusere forbruket i den rike del av verden, men jeg tror ikke det er et problem. F.eks. spiser vi i Norge 80 % mer kjøtt i dag enn vi gjorde for 20 år siden. Vi var ikke mer ulykkelige den gang. Tilsvarende har vi hatt en økning i reiser, bilkjøring og innkjøp av klær. Dette må reduseres, ikke minst med tanke på at det er mange mennesker i andre deler av verden som er så fattige at de må øke sitt forbruk.

I FN er man opptatt av å utvikle nye indikatorer på hva som er velstand og velferd.

– Velferdsstaten mälte man fram til i dag på brutto nasjonalprodukt, som viser hvor mye penger som går ut og inn av regnskapet. Store katastrofer vil slå ut som pluss i regnskapet, fordi det er masse penger som omsettes når man skal rydde opp. Dette er altså svært misvisende. Verdiskaping og et god liv må unsett beskrives med nye indikatorer. I Bhutan bruker de begrepet «gross national happiness» – brutto nasjonal lykke. De har oppdaget at det finnes mange andre kriterier

på velferd som må tas med i et regnskap, hvis man vil se på hvordan et område eller et land utvikler seg, avslutter Egge.

DIALOG FRAMFOR SEKTERISME

Astrid Bjerke er miljørådgiver i organisasjon Grønn Hverdag. Deres prinsipp er at det er bedre å ta små skritt i riktig retning, enn å tenke på alt vi kunne gjort bedre. De jobber både med miljøvern, etikk og dyrevelferd, fordi de mener det henger sammen. De er opptatt av at det må utvikles et økonomisk system som er økologisk bærekraftig, sosialt rettferdig og reelt, men ønsker ikke å presentere noe fasitsvar.

– Vi er derimot opptatt av å samle næringsliv, privatpersoner og tenkere i dialog, sier Bjerke.

– Det er et problem hvis samtalene rundt miljø og økonomi blir sekterisk, der næringslivet snakker med næringslivet, miljøorganisasjoner snakker med andre miljøorganisasjoner etc. Vi er syv milliarder mennesker. Vi kan sammenligne Jordas med et romskip, et lukket system. Vi har bare disse resursene, derfor er vi nødt til å samarbeide. Da må vi se hva vi er enige om, ikke krangle om uenigheter, sier Bjerke.

– *Hva slags livskvalitet vil vi ha i framtida?*

– Vi kan ha et godt liv, en tilfredsstillende og bra levestandard, høy livskvalitet og gode sosiale løsninger i et framtidig samfunn. Men vi må fokusere på andre verdier enn vekst og forbruk. Når de grunnleggende behovene er dekket, er god helse, noen som bryr seg om deg, noen å bry seg om, nære venner og familie erdet som gir mening med livet. Aller best

Astrid Bjerke er miljørådgiver i organisasjon Grønn Hverdag. – Vi er oppatt av å samle næringsliv, privatpersoner og tenkere i dialog, sier Bjerke.

Ove Jakobsen er professor og forfatter. – Problemets er at vi tenker mekanisk i en organisk verden.

føler vi oss når vi lykkes med noe vanskelig. Du blir ikke lykkeligere av å ha to fulle kleskapper heller enn ett. Du blir ikke lykkeligere av å kaste masse mat.

– *Tror du f.eks. at vi om 10–20 år kan fly i særlig grad? I hvilken grad kan ny teknologi opprettholde mye av det vi tar for gitt i dag?*

– Jeg tror vi finner teknologi som gjør at vi kan reise i framtida også. Men jeg tror vi vil velge å være lengre borte når vi først reiser et sted, dra på «dannelsesetur», heller enn å dra på shoppingtur til London, sier Bjerke.

I 2012 var grønn økonomi tema for verdens miljødag 5. juni, og temaet kom for alvor på dagsorden.

– For å bidra til å skape dialog arrangerte Grønn Hverdag møter om ny økonomi med fokus på muligheter og med innledere fra inn og utland. Representanter fra Post Growth Institute i Hellas fortalte blant annet om hvordan økonomikrisen i landet bidrar til kreativitet, samarbeid og ikke minst dyrking av mat på nye steder. Dette hører vi ikke om i media, avslutter Bjerke.

MASTERGRAD I ØKOLOGISK ØKONOMI

Professor Ove Jakobsen har ledet mastergraden økologisk økonomi ved handelshøyskolen i Bodø siden 1993. Han har holdt foredrag, forsket og publisert bøker og artikler innen emnet.

– Hele tida har interessen vært større i

næringslivet og offentlig forvaltning enn blant unge studenter. Men dette har snudd seg de siste tre årene. Nå er kurset alltid fullbooket, og det kommer ikke bare studenter fra Bodø, Bergen, Oslo og Østlandet er sterkt representert. Vi har også begynt å få henvendelser fra miljøer som tidligere ikke har vært særlig interessert i fagområdet, f.eks. finansnæring og politiske partier.

Problemets er at vi tenker mekanisk i en

– Vi kan ha et godt liv, en tilfredsstillende og bra levestandard, høy livskvalitet og gode sosiale løsninger i et framtidig samfunn. Men vi må fokusere på andre verdier enn vekst og forbruk.

– Astrid Bjerke

organisk verden. Så enkelt og komplisert er det, ler Jakobsen.

– Når jeg analyserer problemene vi møter i dag, snakker jeg ofte om tre forskjellige nivåer av problemløsning. Det første nivået består av symptomdempning. Man prøver f.eks. å redusere utslippt som er den direkte – ikke den underliggende – årsaken til et miljøproblem. Jeg ser det som symptombehandling fordi den mekaniske tenkemåten som var den underliggende årsaken til problemet, vil skape lignende scenarier igjen og igjen. Ved

gjeldskriser og problemer i finans prøver man å sprøte inn flere penger. Man tror at man gjennom symptomdempende tiltak kan fortsette som om ikke noe har skjedd.

GRØNNVASKING OG MILJØSTRATEGIER

På nivå to finner vi folk som prøver å løse problemet ved å skape nye ideer og modeller, men disse bygger på akkurat de samme prinsippene som den etablerte økonomien.

– Man begynner å snakke

om grønn vekst i stedet for vekst. Problemets er at vi bruker mer ressurser enn vi har. Hvis vi kaller det grønt, så høres det bedre ut, men i realiteten er det akkurat det samme. Et annet eksempel er når flyselskap innfører en miljøstrategi. Utslippen fra luftfarten øker hele tida, til tross for alle mulige slags miljøstrategier. Jeg leste i Harvard Business Review at alle miljøproblemer har økt – sam-

tlig som bruken av «grønn økonomi» og «miljøstrategi» har blitt innovert i nesten alle bedrifter. Så dette løser heller ikke problemer.

På det tredje nivået ser man at problemene skyldes at økonomien bygger på en forståelse som ikke er i overensstemmelse med virkeligheten vi lever i, fortsetter Jakobsen.

– Økonomien ble utviklet i en periode da det mekanistiske verdensbildet ble utviklet – i begynnelsen av 17–1800-tallet, med opplysningstidens tankegods. Denne måten å tenke på har ført til mye god teknologutvikling,

425 ØKONOMISKE KRISE SIDEN 1970

Bernard Lietaer skriver i boka «Money and Sustainability. The Missing Link» at vi har hatt 425 økonomiske kriser i verden fra 1970 fram til i dag. Altså 10 i året. Det er bank-kriser, statsgjeldkriser og valutakriser. Vi hadde kriser på 1930-tallet, men vi har ikke hatt et slikt omfang av økonomiske kriser før 1970. Kanskje på tide å gjøre noen grunnleggende endringer?

men har samtidig gitt mange utilsiktede, negative konsekvenser. Løsningen er å tolke verden ut fra en organisk forståelse, ikke en mekanisk. Det betyr ikke at vi skal forkaste all teknologi, men teknologien er da underordnet en organisk eller økologisk forståelse – og ikke vice versa.

– *Hva vil dette medføre i praksis i økonomien?*

– Hvis vi tolker økonomi ut fra en organisk virkelighetsforståelse, så vil synergি og samarbeid være mye viktigere enn konkurransen. Forutsetningen i markedsøkonomien om et individualistisk konkurransemarked, finnes ikke i den organiske verden. Der er alt integrert og henger sammen. Så man må lage dialogbaserte relasjoner, som gjør at vi greier å samordne ting.

– *Hvilken rolle vil storpolutikken ha i et slikt system?*

– I dag venter alle på at ledere og politikere skal komme opp med løsninger, men i det nye systemet av en organisk virkelighet er alle organiske systemer selvorganiserende. Vi trenger internasjonale lover og regler, men hoved-engasjementet til endringer må komme nedenfra. Samfunnet må derfor organiseres på en annen måte.

Økonomi er et middel, ikke et mål i seg selv, sier Jakobsen.

– Økonomi bør eksistere i en sammenheng der man forvalter naturressurser og forholder seg til en kultur. Økonomien må bidra til å

skape liv i kulturen, og til å opprettholde livskraften i naturen.

MANGLENDE TILTRO TIL VELGERNE?

Jakobsen holder ofte foredrag for politiske partier. En del politikere er på jakt etter nye ideer til hvordan de kan forankre politikken

og løsningene man finner i økologisk økonomi, men de tror ikke velgerne er klare for en slik tankegang. Så de prøver å grønne male det næværende systemet. Vi er skeptiske til å skjule behovet for en grunnleggende endring, ved å bruke begreper som høres bra ut.

De store partiene tenker også på stemmer over en fireårsperiode, sier Jakobsen.

– De tror ikke de vil få stemmer på et valgprogram som går på at vi skal redusere forbruket, men det finnes undersøkelser, bl.a. i USA, som viser at minst 10 % av befolkningen er klar over problemstillingene og mest sannsynligvis ville stemt på et slikt parti. Miljøpartiet De Grønne ønsker en grunnleggende endring i samfunnet, og jeg tror de

– Økonomi bør eksistere i en sammenheng der man forvalter naturressurser og forholder seg til en kultur. Økonomien må bidra til å skape liv i kulturen, og til å opprettholde livskraften i naturen.

– Ove Jakobsen

i en videre sammenheng, sier Jakobsen, som opplever at en del politikere finner interessante innfallsvinklinger i økologisk økonomi.

– *Hvor mottakelige er politikerne for disse perspektivene? Hvis man f.eks. snakker om å endre rentesystemet, så er det veldig radikalt. Når du gjennom?*

– Jeg har nylig snakket både med Venstre, SV og Miljøpartiet De Grønne. SV og Venstre, hver på sin måte, er på jakt etter et nytt fundament for det de driver med. Men de har problemer med å gi slipp på den rådende tankegangen. De blir inspirert og vil på mange måter si de er enige i problemställelsen

henvenner seg til disse 10% av befolkningen, avslutter Jakobsen.

*Les mer eller kontakt:
Ove Jakobsen: ovejakobsen.com
Jakobsen har også utgitt flere bøker om økologisk økonomi
Christian Egge: chr.egge@gmail.com
Grønn Hverdag: gronnhverdag.no
Andreas Aubert: andreasaubert.no*